

břemenem vyplývajícím z pozemkové držby, jak autor správně konstatuje. Přesto se nakonec přiklání k výkladu, že šlo o koně k doprovodu patrona do kostela (s. 135).

Stejně břemeno (vypravit koně do války) si vyhradil spolu s vrchním panstvím nad odváděním zemské berně a hrdelními zločiny na vsi Čachotín také jeho bratr Čeněk z Ronova, když v roce 1381 nadal příjmy z této vsi kaplanství na hradě Ronově. Posledně jmenované výminky se jako součást opravy církevního zboží objevují v souvislosti téměř se všemi známými dary kostelům pod patronátem pánů z Ronova. V zaznamenaných případech přechází na pány z Ronova oprava i nad statky darovanými jinými osobami (Jiří z Horek, farář Jan z Pravnova). Těmto skutečností a obecně zakladatelským právům se však autor věnuje poměrně málo.

Na konci závěrečné kapitoly připojuje autor exkurz o sporu krále Václava IV. s Ronovci (s. 142–143), kteří měli být exponenty panské jednoty. Král si prý dovolil uzurpovat patronát kostela v Pravnově a nadat tamní kaplanství třemi kopami stálého platu. Celá konstrukce vychází z listiny inserované v erektivních knihách v roce 1403. V té však stojí pouze informace, že Václav IV. dovolil v roce 1400 faráři Janovi zakoupit další tři kopy stálého platu na svobodném zboží (vedle již dříve sedmi zakoupených, jež navíc mohl z královny milosti rovněž převádět na jiné svobodné statky). Důvodem je, že darování platu na zbožné nadání změnilo jeho právní postavení (jde o pravidlo tzv. mrtvé ruky). Na takové zboží si král nemohl klást nárok ani v případě odúmrti. Do tohoto kontextu lze tedy zasadit i ustanovení téhož faráře Jana na listině o tři roky starší. Věžný plat tří kop, který koupil od rytíře Ješka ve vsi Hluboký, měl být zapsán do desk Jošta z Ronova a jeho bratrům i jejich dědicům, aby byli pokládáni za obránce a správce tohoto zboží proti *jakýmkoli lidem a především proti králi českému*.

Rodové hrobky v Pohledu a ve Žďáru zmiňované v popisech zádušních obřadů se nedochovaly, stejně tak neznáme středověkou podobu kostela v Příbyslavi. I tak je ovšem svědectví církevní architektury ilustrující dobový kontext druhé poloviny 14. století poměrně bohaté. Dosud se dochovaly ve hmotě nejen středověké vesnické kostely v Losenici, Schönfeldu (Žižkovo Pole) a v Borovanech, ale zejména kostel sv. Prokopa v Letovicích, který autor zcela pomíjí. Přitom se svým významem kostelu v Příbyslavi přinejmenším vyrovnal. Jde dnes asi o nejvýznamnější hmotné svědectví o ambicích rodu. Trojlodní kostel byl vystavěn v poslední čtvrtině 14. století za Čenka z Ronova a jeho synů, ronovský erb zkrřížených

ostřív se zachoval na svorníku klenby v sakristii, na klenbě závěru i lodí kaple Panny Marie a rovněž na konzolách podírajících slepé arkády sedle v kněžišti. Boční kaple Panny Marie přistavěná k jižní lodí a zaklenutá síťovou klenbou mohla být zamýšlena i jako rodové pohřebiště.

Srovnání tří rozdílných panství je jistě zajímavým počinem, je ale zapotřebí lépe definovat otázky, na něž může takto malý vzorek – zejména z hlediska statistiky – odpovědět. Zaměření bádání na kostelní síť v rámci jednoho panství je však záslužný projekt, protože většina dosavadních studií se věnovala pouze jednotlivým děkanátům.

ROBERT GÁJA

Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELEŇKA a kol., *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Historický ústav AV ČR, Praha 2015 (= Práce Historického ústavu AV ČR, Monographia A 52)

198 s., ISBN 978-80-7286-236-8

V rámci dlouholetého výzkumu královských a šlechtických středověkých dvorů v zemích Koruny české se Dana Dvořáková-Malá a Jan Zelenka zasloužili o vznik publikace, jež navazuje na předchozí sborníky a současně má ambici klást otázky z poněkud jiné perspektivy. Starší soubory studií, jakkoli zcela neopomíjely problematiku žen, pracovaly s poměrně přesně vymezeným institucionálním rámcem dvora. V této publikaci se však paleta témat rozvírá do větší šíře, neboť „dvorská společnost“ představuje volnější, spíše kulturně vymezený koncept.

Kniha se prezentuje jako nadnesení tématu, které bylo dosud v domácí historiografii přehlíženo. Nepochybně to platí pro výzkum dětství ve středověku, jemuž se v minulosti věnovalo pouze několik izolovaných studií, jak ostatně konstatuje Dana Dvořáková-Malá v úvodní studii. Letný pohled do zahraničí přitom ukazuje, že se jedná o etablovaný proud mediévistiky, který urazil již notný kus cesty od sociokulturně pojatých „dějin mentalit“ a prvního, zásadního impulsu Philippa Ariése na prahu šedesátých let 20. století přes demografické a sociálně vedené výzkumy, studie spjaté s bádáním na poli středověké religiozity, v níž hrálo ústřední roli dětství Ježíše Krista i svatých, až po genderově definovaný přístup, který zohledňuje například vztahy mezi dětmi

a otci. V tomto směru je tedy česká medievistika skutečně velkým dlužníkem.

Jinak je tomu u druhého tématu publikace, jímž jsou ženy v dvorské společnosti. Tato otázka si na domácí scéně již našla své průkopníky. Dosavadní výzkum uplatnil především životopisné hledisko, díky němuž vznikly monografie i menší studie o českých královnách, případně některých významných šlechticích, po nichž se zachovaly hlubší pramenné stopy. Publikace autorského kolektivu pod vedením Dany Dvořákové-Malé a Jana Zelenky vyzývá ke komplexnějšímu pohledu na postavení žen ve dvorské, či obecněji v urozené společnosti. Dezideratem je podle mého soudu zkoumat pozici královny, respektive šlechticny jako souběh sociálního, kulturního a ekonomického faktoru, a to v komparativním hledisku a na delší časové ose. Bohatou inspiraci poskytují tzv. queenship studies, které patří ve světové medievistice k již zavedenému směru bádání. Výzkumy anglické historičky Joanny Laynesmith nebo americké profesorky Theresy Earenfight ukazují, že ženy byly pevnou, nikoli nahodilou součástí politického systému, i když se jejich role v průběhu středověku proměňovala. Středověký „úřad královny“ jako politický koncept vymezoval mantinely, do nichž se konkrétní nositelka této funkce musela svým veřejným vystupováním vejít, přitom však mohla poměrně flexibilně a v závislosti na svém mocenském, a především ekonomickém postavení ovlivňovat celou řadu záležitostí s politickým dopadem.

Naznačenou flexibilitu politicko-ekonomického systému dokládá v recenzované publikaci analýza Jana Zelenky, který ukázal, že navzdory zamítavě formulovaným zásadám normativních pramenů nebyly urozené ženy v praxi vyloučeny z držby lén a mohly je pak využít jako základnu své ekonomické moci. Podobně zkoumala Božena Kopiczková proměny soustavy věnných měst, jež pro vládnoucí královny či královny vdovy představovala zásadní ekonomický potenciál. Těsné pouto mezi majetkovým zajištěním a skutečnou politickou mocí pak velmi konkrétně dokládá studie Daniely Dvořákové, která ukazuje efektivitu, s jakou byly některé uherské královny schopny vybudovat kolem sebe síť osob, s jejichž pomocí pak úspěšně manipulovaly výkonem královské spravedlnosti. Zmíněné příspěvky usilují, samozřejmě v rámci daného, tedy krátkého formátu, o přehledovost v dané problematice či na konkrétních příkladech dokládají obecnější trendy. Platí to i pro text Roberta Šimůnka, který upozorňuje na význam homosociality – byť autor tento termín nepoužívá – a sociální rozrůzněnosti v rámci ženského prostoru dvora. Všechny

zmíněné studované aspekty odkazují k provázanosti majetkového a sociálního, například rodinného, zázemí žen s jejich možnostmi uplatňovat (politickou) moc. Dané otázky jsou tu prozatím spíše předběžně formulovány a vyzývají k důkladnějšímu, komparativně založenému bádání. Teprve pak bude možné pochopit působení konkrétních žen ne pouze jako specifickou životní dráhu či „osud“, nýbrž jako souběh komplexního systému politických představ, právních norem a historických okolností.

V porovnání s tematicky relativně homogenním souborem statí, jež jsou v publikaci věnovány ženám, působí části zaměřené na děti poněkud roztržštěně. Jsou zde řešeny teoretické modely výchovy, literární obraz jinocha, institucionální aspekty vzdělávání, děti na pozadí diplomatických vztahů či složení dvora princů a princezen. S výjimkou textu Martina Holého, který se zabývá prvky kontinuity, respektive diskontinuity ve vzdělávání mezi pozdním středověkem a raným novověkem, se jedná spíše o úzce zaměřené sondy. Bez výraznějšího společného jmenovatele – s výjimkou dětí samotných – i bez obecnějších, byť předběžných závěrů tak publikace v tomto ohledu přináší spíše střípky z velmi rozsáhlé mozaiky. Otázkou ostatně zůstává spojení dětí, respektive dětství a žen do jedné publikace. Absence konceptualizace vazby mezi dětmi a ženami naznačuje, že vztah mezi nimi je samozřejmější než spojení dětí s muži nebo čímkoli jiným. Úvodní studie sice vyzývá ke zkoumání mateřství, jeho projevů a vnímání, ale vzhledem k tomu, že se této otázce (ani jinému vztahu, který může propojovat ženy s dětmi) nevěnuje žádná ze statí, zůstávají uvedená témata na úrovni dvou izolovaně pojednávaných okruhů.

VĚRA SOUKUPOVÁ